

Erken Dönem Fransız Cumhuriyetçiliğinin İliberal Yönleri: Tarihsel ve Teorik Bir Analiz

Fikret Çelik

Yrd. Doç. Dr. | Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

liberal düşünce, Yıl 18, Sayı 71, Yaz 2013, s. 107 - 122

Giriş

Roma ve Rönesans şehir devletleri deneyimlerinden uzunca bir süre sonra Aydınlanma döneminde “halkın iktidarını” niteler şeklinde tekrar gündeme gelen/getirilen cumhuriyetçiliğin pratik anlamda tartışılması, Fransa’da meydana gelen siyasal, sosyal ve düşünsel gelişmelerle yakından ilgilidir. Özellikle Fransa’daki 17. ve 18. yüzyılda yaşanan siyasal gelişmeler, Katolik Kilisesi’nin toplum üzerindeki konumuna ilişkin yaşanan tartışmalarla doruğa ulaşmıştır. Ayrıca yine bu dönemde Fransız düşüncesi içerisinde, “akıl” her alanda ön plana çıkarılmasına yönelik çabalar da yoğunlaşmış ve geleneksel mevcut kurumsal yapılara olan şüpheci bakış artmıştır (Copleston, 2004: 11). İşte bu yaşananlar, Aydınlanma düşüncesiyle pratik anlamda tartışılmaya başlanılan tüm siyasal ve felsefi tartışmaların odağına Fransa’daki gelişmelerin yerleşmesine sebep olmuştur.

Bu süreçte Ansiklopedi etrafında toplanan Fransız düşünürlerinin temel ekseninde formüle edeceğimiz: Öncelikle bireyciliğin sınırları ve toplumdan bağımsız ben imgesi üzerinde durulacak. Ardından ise cumhuriyetçi¹ siyasal sorunlara bakış açısı aynı zamanda Aydınlanma Çağı’nın sonuna doğru mey-

¹ Ansiklopedistler olarak zikredilen Fransız düşünürlerin önde gelenleri; Diderot, d’Alembert, Fontenelle, Voltaire, Hëlvetius, Turgot, Cabanis, La Metrie, d’Holbach ile zaman zaman Ansiklopedi içerisindeki ele alınan konuların tartışılmasında önemli yere sahip olan Rousseau, Condorcet ve Condillac’tır. Ansiklopedistlerin Fransız Aydınlanması’nın siyasal, sosyal ve felsefi gelişmeleri üzerindeki etkilerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız; Çelik, Fikret vd. (2011), “Aydınlanma’nın Fransız Düşüncesi İçinde ‘Katı Liberal Değerler’ Bağlamında Ele Alınmasında Ansiklopedi ve Ansiklopedistlerin Yeri”, Akademik Bakış Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı: 23, s. 1-19, <http://www.akademikbakis.org/23/02.pdf>.

dana gelen gelişmelerin yönünü de belirlemiştir. Fransız düşünürler, Aydınlanma'nın ruhuna bağlı olarak, siyasal sorunlara özgün düşünce kalıpları oluşturma gayretinde olmamışlar, ancak siyasal sorunları pratik olarak çözebilecek tarihsel deneyimlerin tekrar ele alınmasının yolunu açmışlardır. Ayrıca bu düşünürler, Aydınlanma döneminde özgün olduğu iddia edilen veya özgün olarak sunulan tüm düşüncelere ve düşünörlere de kuşkuyla bakmışlardır. Birçok yazar, çağın sözcüleri olarak Ansiklopedistler'in bu yaklaşımını, okuyucularını uyarma yöntemiyle kendilerini görevli hissedeni kişiler olmalarına bağlamışlar ve pratik olarak bu çağın sonunda Fransa özelinde yaşananların iyi irdelenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Cassirer, 1984: 178).

Aydınlanma Çağı'yla birlikte Kıta Avrupası felsefi geleneğinin gelişim sürecinde önemli bir siyasal düşünce olarak ön plana çıkan "cumhuriyetçilik" de bu süreçte Fransa'da önem kazanan düşüncelerden biridir. Özellikle XVII. Yüzyıldaki monarşi karşıtı Cromwell İktidarı'nın² başarısızlığıyla birlikte, İngiltere'de monarşi ve aristokrasinin uzlaşması sürecinde Anglo-Sakson düşünce geleneği çerçevesinde gelişen yeni "liberal" ve "parlamentarist" düşüncelere karşı alternatif teşkil eden yeni bir tez olarak sunulan cumhuriyetçilik, Fransa'da Ansiklopedi çevresinde ve özelde ise J.J. Rousseau ile birlikte yeniden keşfedilmiştir.

Böyle bir düşünce ikliminde Fransız Devrimi'ni doğuran olgulardan biri olarak gündeme gelen cumhuriyetçilik, akıllı ön planda tutan, bireyin haklarını ön plana çıkaran, ancak aynı zamanda bireyin topluma haklarını devrederek özgürleşeceğine inanılan "genel irade" nosyonuyla birlikte, dünyadaki diğer tüm geleneksel iktidarlara (monarşik, aristokratik ve teokratik) karşı kendisini savunabilecek nitelikte formüle edilmeye çalışılmıştır. Cumhuriyet düşüncesinin en göze çarpan yanlarından biri, Kilise ile Krallık dönemlerine ait olan gelenekselleşmiş alışkanlıklara daima karşı çıkma tutarlılığıdır. Cumhuriyet bu karşı çıkışta, halka önem veren bir şekilde siyasal bir rejim olarak bireyi ve ulusu ön plana çıkartan bir olgu olarak da ifade edilmiştir. Bu anlayıştan birçok Fransız Aydınlanma düşünürü ve devrimin önde gelen kişiliği bir şekilde etkilenmiş ve bu şahsiyetler tüm yazılarında ve faaliyetlerinde bu düşünceye atıfta bulunmuşlardır. Birçok Fransız düşünür, ister teorik, ister tarihsel anlamda olsun cumhuriyetçiliği bu dönemde sık sık gündeme getir-

2 17. Yüzyılın ortalarında İngiltere'de yaşanan iç savaş neticesinde monarşinin geçirmiş olduğu sarsıntı sonunda, 1651-1659 yılları arasında Commonwealth diye adlandırılan ve "Cromwell'in Cumhuriyet Rejimi" diye bilinen dönem. Bu dönemde komutan Cromwell'in diktatörlüğünde, kralın ve aristokratların mallarının dörtte üçü satılarak geliri halka dağıtılmıştır. Bu dönem, modern çağa girilirken "halk egemenliği" nosyonu çerçevesinde ele alınan ilk "cumhuriyet" deneyimi olarak nitelendirilmiştir. Ancak bu dönem sonunda Restorasyon (Krallığın yeniden kurulması) olmuş ve İngiltere'de modern döneme geçiş, liberal değerler üzerinden sosyal, siyasal ve ekonomik olarak meşruti monarşi çerçevesinde demokratik yönetime geçişle neticelenmiştir. Bu konuya ilişkin geniş bilgi için bakınız; Moore, Barrington Jr. (2003), *Diktatörlüğün ve Demokrasinin Toplumsal Kökenleri*, Çev. Şirin Tekeli-Alâeddin Şenel, İmge Kitabevi, Ankara, s. 42-48.

mekle kalmamış, aynı zamanda Fransız Devrimi öncesi bu fikrin bir yönetim biçimi olarak tekrar gündeme gelmesinin “öncülleri” de olmuşlardır. Ayrıca bu düşünürler, “evrensel yurttaşlık” anlayışının bir cumhuriyetçi ideal olarak yeniden tartışılmasının da zeminini hazırlamışlardır (Bell, 2001: 1224).

Modern çağın başlarında bu şekilde ele alınmaya başlandığı kabul edilebilecek olan Fransız cumhuriyetçiliği, Fransız Aydınlanması'nın genel bir sonucu olan Fransız Devrimi'nden sonra pratik olarak uygulanabileceği bir döneme çabuk kavuşmuştur. İşte bu dönem, Fransız tarihinde “Terör Dönemi” denen ve cumhuriyetçilik düşüncesi ile pratiği adına da “I. Cumhuriyet” deneyimi olarak nitelendirilmektedir. Ancak daha önce Roma'da, İtalyan şehir devletleri ve ön-modern dönemde çok kısa bir süreliğine İngiltere'deki tartışmalı “Cromwell İktidarı” haricinde uygulanmamış olan cumhuriyetçilik, modern döneme miras kalan tüm siyasal, ideolojik, hukuki ve yönetsel süreçlerini bu dönemde yaşamıştır. Bu dönem, modern dönemin en önemli siyasal figürü olan ulus-devlet oluşumunun temel dinamiklerinin olduğu ve bireyin “yurttaş” olarak hak ve sorumluluklarının belirlenmesi adına önemli bir zaman dilimini içermesiyle de felsefesi ve uygulamalarıyla “özgürlük” nosyonuna ve liberal anlayışlara olan katkısı merak edilen bir dönemdir. Bu dönemin özellikle Jakoben anlayışın hüküm sürdüğü ilk yılları, daha sonraki cumhuriyet deneyimlerini ve felsefesini etkilemesi nedeniyle, liberal anlayışlar açısından cumhuriyetçi mirasın modern çağa olumlu, olumsuz etkilerinin neler olduğuna yönelik olarak tartışmalı bir zaman dilimidir.

Bu çalışmada özellikle günümüz dünyasını siyasal, sosyal ve ideolojik olarak şekillendiren Batı orijinli iki felsefi ve pratik gelenekten birini temsil eden Fransız cumhuriyetçiliğinin, bu anlamda erken döneminin liberal düşünce ve pratiklere olan etkisi/etkileri tarihsel ve teorik olarak incelenmeye çalışılacaktır.

I. Fransa'da Devrim Sürecinde Siyasal ve İdeolojik Yönlerden Cumhuriyetçilik Düşüncesinin Gelişimi

Birçokları Fransız Devrimi'ne giden süreci, Fransa adına kendine has koşulları içerisinde ve kapitalizme doğru evrimsel bir geçişte yaşadığı travmaların yaşandığı çalkantılı bir dönem olarak tanımlamışlardır. Ancak devrim sürecinde öne çıkan bir grup, İngiltere'den belli bir süre geç olarak başlasa da Fransa'daki kapitalist evrimsel geçişin temel taşı olmuştur. Kentlerde vücut bulan ve burjuvazi adı verilen bu grup, 18. Yüzyıl Fransa'sındaki tüm felsefi, siyasal, sosyal ve iktisadi gelişmelerin yönünü belirlemiştir. Zaten günümüzdeki birçok Marxist ve sosyalist düşünür bu nedenledir ki Fransız

Devrimi'nin burjuvazi tarafından oluşturulan genel bir "özgürlük" ikliminin etkilediği bir süreç sonunda yapılabildiğini ve Fransız Devrimi'nin bu haliyle dünyadaki yegâne "burjuva devrimi" olduğunu belirtmektedirler (Mooers, 2000: 58). Bu durum tabii olarak Fransız Aydınlanması içinde ele alınan tüm düşünsel gelişmelerde veya siyasal tartışmalarda burjuvazinin kendine bir yaşam alanı bulabileceği yeni bir yönetsel ve iktisadi sistemin oluşmasını betimlemektedir. Bu durum, Fransa'da devrim sürecinden, nasıl cumhuriyet rejimine ulaşıldığını açıklayabilecek argümanları sunması adına önemlidir.

Fransa'da burjuvazinin yeni bir sınıf olarak gelişimi, XIV. Louis'in döneminde monarşinin ciddi olarak merkezileşme adına güçlü adımlar attığı ve aristokrasi ve ruhani zümrenin sistem dışına çıkarılmaya çalışıldığı döneme denk gelmiştir. Ayrıca İngiltere'de güçlü şekilde oluşan sanayi devriminin Fransa'yı yavaş yavaş etkilemesiyle, artık köylü giderek etkisiz ve fakir bir grup haline gelmeye başlayınca da Ortaçağ'dan bu yana sorunsuz bir şekilde süren geleneksel toplumsal ve iktisadi yapı kırsal kesimden, kentlere doğru kaymaya başlamıştır. Bu durum bir süre sonra aynı zamanda tüm Kıta Avrupası için geçerli bir geçiş sürecini de başlatmıştır. Bu duruma bir de Kuzey Amerika'da İngiliz Kralı'na karşı bir başkaldırı olarak başlayan ve bağımsızlık ilanı ile biten süreç eklenince, Fransa'nın da etkilenmesini zorunlu hale getiren bir siyasal dönüşüm süreci kaçınılmaz olmuştur. Çünkü burjuvazinin kendine yeni bir yönetim arayışları, Aydınlanma Çağı'nda gelişen fikirlerle teorik alt yapısını kazanmışsa da Kuzey Amerika'da İngiliz monarşisine karşı kazanılan savaş sonucunda oluşan yeni yönetim de bir pratik olarak "halk egemenliği" düşüncesi çerçevesinde ve "monarşi karşıtlığı" olarak bilinen cumhuriyetçiliğin gündeme gelmesini de sağlamıştır (Von Aster, 2004: 4-5).

Bazılarınca Fransız Devrimi'nin, Fransız Aydınlanması'nın genel bir sonucu olduğu iddia edilmektedir. Ancak modern dünyanın ve bu anlamda modern devletin kurucu felsefelerine ulaşılması adına Fransız Devrimi'ne ilham veren düşünce ve pratiklerin Anglosakson geleneği içinde yaşanan gelişmelere bağlı olarak geliştiği anlaşılmaktadır. Özellikle Ansiklopedistler olarak tanımlanan ve Fransız Devrimi'nin babaları olarak akli kutsayan ve Fransa'yı monarşiden cumhuriyete götüren süreci besleyen düşünürlerin, Aydınlanma'nın öncü düşünürlerinden Locke'un "özgürlük" düşüncesinden ilham aldıkları ve bunu geliştirerek yeni bir düşünce geleneğine zemin hazırladıkları da bilinmektedir (Kingsley, 2004: 93). İşte bu şekilde İngiliz menşeli olarak gelişen özgürlük nosyonu, burjuvazinin zihinsel anlamda önünü açmış ve Kuzey Amerika'daki bağımsızlık savaşı pratiğiyle de devrim sürecinin Fransa'da başarılı bir şekilde yürütülebilmesi için önemli bir argümanı sağlamıştır: halk egemenliği için eşitlik, kardeşlik ve özgürlük.

Özellikle toplumsal özgürlük ve ona bağlı olarak geliştirilmeye çalışılan düşünceler içerisinde kullanılan halk egemenliği vurgusu, Fransa'daki devrim sürecinde ve hemen ertesinde siyaset dilinde artan bir olgu olarak cumhuriyeti ve bu kavramın bir düşünce olarak ifadesi olan cumhuriyetçiliği, monarşi karşıtlığının yegâne betimleyicisi olarak kullanıldığı muhakkaktır.

Bu bağlamda cumhuriyet, antik dönemlerde ve Rönesans'ta zaman zaman devleti, zaman zaman da bir kamu düzeni içerisinde özgür olarak yaşayan yurttaşlar birliğini ifade etse de iki Fransız düşünür Montesquieu ve Rousseau tarafından modern dönemlere ilişkin olarak siyasal ve ideolojik olarak belli bir konumlandırmaya getirilebilmiştir. Montesquieu 1748'de yazdığı Kanunların Ruhu'nda -kendince çok ideal bir siyasal rejim olarak görmese de-cumhuriyeti, "bütün halkın ya da halkın bir bölümünün egemen gücü elinde bulundurduğu bir yönetim biçimi" ve Rousseau'da 1762'de yazdığı Toplum Sözleşmesi'nde "her meşru yönetim cumhuriyetçidir" diyerek, cumhuriyetçiliğin meşruiyet içinde demokratik veya aristokratik, ancak "eşitlikçi" bir yönetimi betimler tarzda kullanıldığı görülmektedir. Bu görüşlerden özellikle Montesquieu'nun görüşlerine gidildiğinde, "iktidarın istismarcılıklarına karşı yurttaşların bir garantisi" olarak cumhuriyetçiliğin ele alındığı görülmektedir (Goyard-Fabre, 2003: 175-176).

Böyle bir iklim içerisinde Fransız Devrimi sürecinde gelişen yeni cumhuriyetçi anlayış, devrimin başarılı olmasından sonra ilan edilen İnsan ve Yurttaş Hakları beyannamesiyle birlikte ele alınmış ve bu beyannamenin sonuçlarıyla birlikte modern döneme taşınan insan ve yurttaş haklarının uygulanabilmesi için önemli bir yerde görülmüştür. Bu süreçte genel olarak Kuzey Amerika'daki yeni devletlerin ilanlarında ilk anayasal metinler olarak görülen beyannamelerden (Virginia, Philadelphia, Massachusetts vs. kolonilerin bağımsızlık bildirgeleri gibi) etkilenildiği de iddia edilmektedir (Von Aster, 2004: 72). Ancak bu süreç Kuzey Amerika'da liberal çoğulcu bir siyasal anlayışın vücut bulduğu "temsili demokrasi"yi ve federal bir adem-i merkeziyetçi yönetsel yapıyı güçlendirirken, Fransa'da ise "kolektivist" bir siyasal anlayış çerçevesinde "cumhuriyetçi" ve halkın rejimin devamı için eğitilmesini vaaz eden inşa edici, merkeziyetçi yönetimi güçlendiren ulus-devlet anlayışına zemin hazırlamıştır. Bu durum, aynı olgular ve kavramlar üzerinden, farklı sonuçlara ulaşan iki anlayışın, bu güne kadar dünyada gündeme gelen farklı modern siyasal sistemlerin oluşmasının, iki ayrı zeminini oluşturduğu da söylenebilir. Bunlar, "liberal temsili anayasal demokratik" Anglosakson geleneğine karşılık, "cumhuriyetçi evrensel yurttaş hakları"ni vaaz eden ve Kıta Avrupası geleneğinin baskın unsuru olan Fransız anlayışının gelişimidir.

Bu durum, Fransa'da devrimden sonra cumhuriyetçiliği modern dönem adına yeniden üretilirken yapılan pratiklerle yakından ilgilidir. Bu pratikler, özgürlük olgusunun Aydınlanma çağı için nasıl iki farklı siyasal ve ideolojik geleneğe zemin oluşturduğunun anlaşılması adına önemlidir. Çünkü daha sonraki bu pratikler üzerinden yaşanan tartışmalar, modern dönemde Fransız usulü cumhuriyetin, İngiliz menşeli liberal demokrasiyle olan benzerlikleri ve farklılıklarının üzerinden bazı sorun alanlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Çağdaş Fransız düşünürlerinden Debray, cumhuriyet ve demokrasi ayrımının net olarak yapılması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre Fransız devriminin çocuğu modern cumhuriyet kavramı ile Anglosakson siyasal tarihinin oluşturduğu biçimiyle liberal demokrasi kavramının birbirine karıştırılmaması gerekmektedir. Çünkü Debray, kendi tarihsel koşulları içinde oluşan liberal demokrasi ve Fransız Aydınlanması'nın mahsulü olan modern cumhuriyetin bir arada kullanılmasının, iki kavramın içeriğinin boşaltılmasına neden olabileceğini kabul etmiştir. Çünkü sorun iki kavramın ilkeleri üzerinde cereyan etmektedir. İki kavramın ilkelerinin de birbirleri yerine ikame edilemeyecek kadar önemli olduğu iddia eden Debray, sonunda Fransız Devrimi sonrası I. Cumhuriyet deneyimini vurgularcasına “demokratça davranmaksızın cumhuriyetçi olunabilir” diyerek konuya noktayı koymuştur (1997: 16).

Fransız cumhuriyetçiliğinin çağdaş dönemdeki önemli temsilcilerinden Nicolét'in üzerinde bu şekilde dilemmalar yaşanan Aydınlanma Çağı ve Fransız siyasal tarihinin ürünü modern cumhuriyet düşüncesi üzerindeki tartışmalar üzerine düşünceleri de kayda değerdir. Nicolét'e göre, akla dayalı şeyler öncelikle soyutlamalarla açıklanabilir ve özellikle bu anlamda devrim süreci ile sonrasında kurulan Birinci Cumhuriyet'i de içine alan dönemdeki tüm yasal düzenlemeler ile siyasal faaliyetler, Fransız Devrimi'nin bir tarihten kopuşu olarak ele alınmalıdır. Bu anlayış ilk kez yapılamaz ve kabul edilemez denilen, geleneksel olan ve yeni cumhuriyetçi ideallerle bezenmiş a pirio ve “evrensel” olarak nitelendirilen soyut olguların ortaya atılmasını sağlamıştır ki bu olgular bugün tartışılmaktan bile çıkmış, birer genel kabul olmuşlardır. Nicolét'e göre, Fransız Devrimi tarihsel anlamda ve Fransız cumhuriyetçiliği de bu bağlamda tartışılmazdır (1994: 477).

II. Fransız Cumhuriyetçiliğinin İdeolojik Olarak Şekillenmesi (Fransa'da Birinci Cumhuriyet Deneyimi)

Fransız Devrimi'nden sonraki gelişmeler, istenerek veya istenmeyerek sürecin artık monarşiden, cumhuriyete geçişin mutlaklığını vermektedir. Bu sü-

reç özgürlük için büyük bir mücadele olarak ele alınabileceği gibi, özgürlüğün ne kadar pahalı bir değer olabildiğine yönelik birçok hikâyeyi de içinde barındırmaktadır.

Fransa'da devrim sonrası yaşanan olaylara ilişkin bakış açısı da temelleri devrimden önceki yirmi-otuz yıla kadar indirilebilecek olan salon toplantılarında şekillenmiştir. Bu salon toplantıları, dönemin zengin veya etkili siyasal kişilikleri ile burjuvazinin etkin tüccarları ve onların zenginliklerini aristokratik kökleriyle sağlamlaştıran kimselerin evlerinde gerçekleşmiştir. Bu toplantılar zaman zaman cumhuriyetin aşama aşama geliştiği fikrinsel alt yapının hazırlanarak, Millet Meclisi (Etats-Généraux)'nde somutlaştığı düşüncelerin ilk tartışıldığı yerler olması adına önemli bir işlevi görmüştür. Hatta birçok önemli reform, değişiklik ve çıkartılacak yasalara ilişkin tartışmaların buralarda bir sonuca ulaştırılıp, Meclise öyle getirildiği bile ifade edilmektedir. Bu salon davetleri bazen yemekli düzenlenmiş ve halktan bazı kimseler de davet edilerek tartışma ortamının genişletildiği görülmüştür. (Badinter&Badinter, 2000: 227). Bu şekilde bir toplantı, toplanma ve genel kararlara varma anlayışının geliştiği söylenebilir. Nispeten bir parlamenter anlayışın gelişmesi için önemli addedilen bu gelişmeler cumhuriyetin ilanına kadar, Fransa'da monarşinin yıkılmasıyla yönetsel bir boşluğun oluşmasını engellemiş ve devrim sonrası fiili bir yasama ve yürütme faaliyetini sağlaması adına önemlidir.

Özellikle devrim sonrasında burjuvazinin isteklerinin somutlaşmasına katkıda bulunan ve kurulacak olan cumhuriyet rejiminin temellerinin atıldığı Millet Meclisi'nin çalışmaları bu anlamda bize önemli veriler sunmaktadır. Bu bağlamda devrim sürecinin önemli aktörü ve düşünür Siéyes'in ön plana çıktığını görmekteyiz. Yeni yönetsel sistemde yasama organının nasıl örgütlenebileceği/örgütlenmesi gerektiği konusunda yazdıklarıyla devrim sonrası dönemde cumhuriyet yönetiminin bir rejim olarak uygulanabilmesi adına ön plana çıkan düşünür ve din adamı Siéyes, kendisi bir din adamı olmasına rağmen, meclisin halkın meclisi olduğuna yönelik yaptığı yoğun propagandayla (Siéyes, 2005), meclisin adının ve işlevinin değişmesinde büyük bir rol oynamıştır. Bu durum devrim sonrasında siyasal anlamdaki ilk somut gelişmesi olmuş ve Fransa, mutlak monarşiden, meşruti monarşiye devrimden kısa bir süre sonra geçmiştir. Ancak bu durum artık rejim içerisinde krala tahammül edemeyenlerin ve bazı siyaset adamlarının seçimlerde oy kullanma hakları da dâhil bir çok "eşitlik" anlayışına bağlı olarak toplumun tüm kısımlarının uzlaşması ve aynı haklardan faydalanmalarına dikkat edilmesi bağlamında anlaşamamalarından dolayı sürdürülemezdir. Aksi yöndeki çabalara rağmen, yılların verdiği bazı olumsuzlukların intikamı peşinde koşanların yasmada hâkim hale geldikleri görülmüştür. Devrim sonrasında geleneksel yö-

nettsel ve toplumsal yapının artık sürmemesi gerektiğine inanan Jakobenler gibi meclisteki bazı radikal gruplar, tüm geleneksel yapının siyasal sistemin dışına çıkartılması ve cumhuriyetin kurulması için girişimlere başlamışlar ve kısa sürede de başarılı oldukları görülmüştür (Aulard, 1987: 116-117).

Böylece Fransız cumhuriyetçi anlayışının tamamen temellendirilmesini devrime dayandırabilecek olan Jakobenlerin hâkim olduğu yasamada alınan kararlar ve bu kararların uygulanmasına yönelik pratikler, modern dönem Fransız cumhuriyetçiliğinin temellerini oluşturmuştur.

Özellikle bu süreçten sonra devrimcilik ile cumhuriyetçilik, Fransa'da ideolojik olarak "ortak" bir anlayışın genel kabulü olarak değerlendirilmiştir. Bundaki temel ideolojik argüman, Fransız Devrimi'ne ve onun getirdiği değerlere olan bağlılıktır. Çünkü Fransa'da cumhuriyetçiler için devrim, kutsal bir andır ve cumhuriyet ile cumhuriyetçiliğin devrimle arasında doğrudan bir bağ bulunmaktadır. Bu anlayış çerçevesinde günümüze kadarki tüm cumhuriyetçiler, devrimin sembollerini ısrarla kullanmışlar ve ilkelerine de her platformda sahip çıkmışlardır (Solé, 1988: 324). İşte birçok yazar bu bağın bir kutsal kült haline getirilmesinin Fransa'da devrim sonrası erken dönem cumhuriyetçilik anlayışının sorunlu hale gelmesine zemin hazırladığını iddia etmektedirler. Çünkü devrim ve cumhuriyetçilik arasında kurulan bu sıkı bağ, "devrim muhalifi" denilen kişilerin de aralarında bulunduğu binlerce kişinin öldürülmesiyle sonuçlanan bir terör çağının başlangıcı olarak nitelendirmiştir (Tilly, 1995: 241).

Fransa'da devrim sonrasında devrim geleneklerine bağlılık ve 1792'de Birinci Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen geçiş sürecinde yaşanan yönetsel, hukuki, sosyal ve iktisadi gelişmelerin hızlı olması bazı sıkıntılar doğurmuştur. Ayrıca, ancak uzun vadede geçerliliğin sağlanabilmesi için gerekli olan ve halk yönetiminin tam olarak neleri içerdiğine ilişkin bir "mutabakatın" sağlanamamış olması ve devrim sonrası içi doldurulamamış özgür toplum idealleri neticesinde, kurulacak olan cumhuriyet rejiminin gelecekteki uygulamaları adına özgürlükleri kısıtlayıcı, otoriter bazı sorunlu uygulamaları beraberinde getirmiştir (Taylor, 2006: 127).

Bu bağlamda Fransız Devrimi ile öne çıkan grup Jakobenlerdir. Devrim sürecinde fiili olarak iktidarı ellerine geçiren grupların başında yer alan Jakobenler, cumhuriyetin ilk yıllarında ister gelenekçi, ister devrim sürecinin yönetsel, hukuksal veya siyasal başka şekillerde değerlendirilmesi gerektiğini ifade eden karşılarındaki tüm muhalefeti terörle sindirmeyi başarmışlardır. Belli bir süre Jakobenler, kurmuş oldukları cumhuriyeti kurumsallaştırma adına 1790'ların ortasında dönemin devrimci muhafazakârları olarak nite-

lendirilen Girondinleri, monarşi yanlılarını ve liberal-demokratları Meclis ile kamuoyu oluşturabilecekleri her platformdan silmek için müthiş bir uğraş vermişlerdir. Bu duruma paralel olarak devrim sürecinde etkin rol oynayan yerel güçler tamamen pasifize edilmiş, seçimler askıya alınmış, yerel temsil birimleri merkezin atadığı “ulusal” temsilcilere devredilmiş ve Fransız devleti yıkılma sebeplerinden en önemlisi olan ancien régimei (eski rejim) aratır tarzda “merkezi” bir yapı kazanmıştır (Skocpol, 2004: 353-355). Ancak bu süreçte bir ara kral serbest bırakılmak istenmiş, hatta iktidarı yeniden ona devretme gibi düşünceler bile ele alınabilmektedir. Başta bu görüşte olan devrimciler ve Jakobenler, kendi aralarında yoğun tartışmalar yaşamış, bu tartışmalar neticesinde cumhuriyetçi ilkeler doğrultusunda kralla sürekli bir anlaşma yapmanın imkânsız olduğu düşüncesine varmışlardır. Sonuç olarak rejimin geri dönülemezliği ve kendini ispatı adına kral idam edilerek, toplumun bir kesiminin yeni rejime küstürülebilmesi pahasına merkezileşme çabaları arttırılarak sürdürülmüştür (Sabine, 1969: 122-123).

Jakobenlerin bu faaliyetleriyle devrim’in “ılımlı” bir gidişat yerine, bir süre sonra sadece kral değil, devrimde önemli roller üstlenen birçok şahsiyetin de öldürülebildiği bir terör hareketine dönüşmesi, gerçekten yeni kurulan ve modern dünyanın ilk cumhuriyet deneyiminin uygulanışı adına olumsuz bir durum ortaya çıkarmıştır.

Birinci Cumhuriyet’in hemen kuruluşunda Robespierre liderliğindeki Jakobenler, devrimin özgürlük, kardeşlik ve eşitlik sloganlarıyla kurulmasından kısa bir süre sonra, arkalarına aldıkları halk desteğiyle, geleneksel kurumlarla birebir bağlantılı olan, olmayan milyonlarca kişiyi kapsayan bir kıyımaya girişmişlerdir. Bu gelişmeler nedeniyle toplumun belli bir kısmı daha yeni rejimin ilk iki-üç yılında cumhuriyeti kuran irade ve onun yöneticilerine karşı olumsuz kanaatlere kapılmaya başlamıştır. Çünkü Jakobenlerce yönetilen cumhuriyetçi rejim bireyle toplum arasındaki dengeyi bozmuş, “yeni insanı dayatan”, tamamen her şeyi toplum adına yaptığını iddia eden ve “her şeyi sıfırlama” tutkusuna dönüşen bir yapıya bürünmüştür (Raynaud, 2003: 342).

Devrim’in ve Cumhuriyet’in hâkim gücü Jakobenlerin muhalefete ve farklı seslere karşı sert tutumu, ancien régimein tekrar gündeme gelebileceğine dair kaygıları arttırmıştır. Jakobenler artık aklın ön plana çıkartılmasına yönelik olarak yaptıklarına inandıkları girişimlerin hiçbir şey tarafından durdurulmamasını istemeleri sebebiyle eylemlerini hızlandırmış ve büyük bir dönüşümü her ne pahasına olursa olsun yapmak istemişlerdir. Bu yeni süreç, yapılan yeniliklere karşı çıktığına inanılan gruplara karşı 1793-94 yılları arasında yapılan ve halk meclisinde Jakobenlerin kendi içindeki bazı daha

radikal grupların devrim yasalarının Fransa dâhilinde işletilmesini hızlandırma amacıyla başlattığı Montagnard (Dağlılar) Terörü olarak adlandırılan girişimle zirveye ulaşmıştır. Dönem bir süre sonra, “tepeden inmece” olarak nitelendirilen tüm kamu yönetimindeki “katı merkezileşme” ve halkın siyasal katılımını hızlandıracağına inanılan girişimlerle, ciddi olarak “otoriter” ve “totaliter” bir yapı kazanmıştır (Skocpol, 2004: 349).

Bu şekilde kurulduğu birkaç yıl içerisinde yeni bir rejim olarak Fransız halkına hükmeden cumhuriyet rejimi, tüm yasal ve idari ürünleriyle birlikte, bir şekilde Jakobenlerin yapmış oldukları faaliyetleri meşrulaştırmış ve devrimci hükümetin örgütlenmesinin korunmasını içeren yeni ideolojik yapıyla birçok siyasal ve sosyal reformun olduğu bir dönüşüm dönemi haline gelmiştir. Yoğun gayretlerle, eski yapının tüm alanlarda yok edilmesi 1790’lı yılların ortasına geldiğinde nispeten tamamlanmıştır.

Yönetim mekanizmasındaki tüm personel yeniden örgütlenmiştir. Devlet memurların görevlerini kullanmalarında yeni üslup ile eylem tarzları geliştirilmiştir. Rejim, yürütmenin kendisine bağlı kalması için ciddi önlemler almış ve devlet aygıtı yasal olarak kendisinin yıkılmasına neden olabilecek girişimlere karşı tüm önlemleri almıştır. Bu durum ancien régimein sevilme- yen ve yok olması için uğraşılan “güçlü” bürokrasisinin, rejimin istikrarlı bir şekilde sürdürülebilmesi amacıyla tekrar oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Devlet görevlilerinin sayısı bu dönemde önemli bir şekilde artmış ve eski rejim dönemindeki deneyimli bürokratlar, tecrübesiz yeni personelin eğitilmesi ve disiplinli bir şekilde örgütlenmesinde çekinilmeden kullanılmıştır. Jakobenler, bu tecrübeli kişilere karşı olsalar da yaptıkları işler dolayısıyla onları kabullenmiş ve eski bürokratlar zamanla yeni rejimin de vazgeçilmez unsurları haline gelmişlerdir. Devrimci dönemin yasa koyucuları, personelin ücret politikasında dikkatli davranmış, hiyerarşik silsileye dikkat etmişler ve üst-alt personele sabit bir ücret politikasını kısa bir sürede sağlayabilmişlerdir. Bu yeni personel sistemi, bu dönemin sonunda iktidara gelen Napoléon yönetimi döneminde de aynen sürdürülmüştür. Hatta bu yeni siyasal sistemin yönetsel olarak ortaya çıkardığı yasal aygıtlar geliştirilerek, daha sonra kurulacak olan cumhuriyet yönetimlerinin siyasal ve yönetsel gücünün en önemli kozu haline getirilerek, günümüz merkezi, bürokratik ve zaman zaman otoriter bir yapı kazanan ulus-devlet aygıtının temelleri bu dönemde atılmıştır (Dreyfus, 2007: 104-105).

III. Erken Dönem Fransız Cumhuriyetçiliğinin, Liberal İdealler ve Özgürlük Düşüncesi Anlamında Teorik ve Pratik Tezatlıkları

Cumhuriyet “nedir?” ve “neyi sağlamak için vardır?” soruları, özellikle modern dönemin ilk cumhuriyet deneyiminin kuruluşu olan 1792 yılından, 1900’lü yılların başına kadar Fransız kamuoyunu ciddi şekilde meşgul etmiştir. Cumhuriyetin felsefi yönünün özgürlükler ve halkçı yönleri üzerinden muhteva ile mantık bütünlüğünün sağlanması için bu uzun dönem boyunca uğraşılmış ve ancak 1900’lü yılların başında bu konulara ilişkin bazı cevaplara ulaşılabildiği görülmüştür (Nicolét, 1994: 474). Çünkü erken dönem cumhuriyetçiliği içerisinde çözülmesi uzun bir zaman alan özgürlük ve tüm toplum kesimleriyle barışık olabilme becerisindeki zayıflık, bu görüş içindeki bazı ideolojik yaklaşımların doğal sonucu olarak nitelendirilmiştir. Çağdaş liberal Fransız düşünürlerinden Touraine göre ise genel olarak Aydınlanmacılığın bir yansıması olarak tüm geleneksel değerlere karşı olan, ancak yukarıdaki bakış açısından da anlaşılabilceği üzere spesifik olarak da Tanrı inancı ve dine yönelik daha güçlü “karşı” bir bakış gelişmesinde önemli etkisi olan laik düşünce, Fransa’daki cumhuriyetçi ideallerin gelişim sürecindeki en etkili argümandır. Bu durum Touraine’e göre, Fransız cumhuriyetçiliğinin liberal düşünce ve demokrasi geleneğindeki zayıflıktan ve devrim sırasındaki sürekli reaksiyonel hareket etme zorunluluğundan kaynaklanan bir problemdir (2004: 63). Bu geleneğin zayıflığı, cumhuriyetçi rejimin tüm geleneksel toplumsal kurumlarla başından beridir vermiş olduğu savaşın kaçınılmaz bir sonucu olarak da değerlendirilebilir.

Bu süreçte modern çağın bir sebebi olarak görülen ve zaman zaman tamamen Aydınlanma Çağı’nın en somut sonucu olarak düşünülen devrimci cumhuriyet ideallerin günümüzdeki ideolojik yapısı, 19. Yüzyıl’la birlikte pozitivizm ile Marksizm’in gibi iki yeni ideolojik anlayışın etkisiyle şekillenmiş bir düşünce kalıbıdır. Ancak Fransız cumhuriyetçiliği, birçok yazar tarafından da hâlâ Rousseau’nun modern dünyayı etkileyen görüşlerine en bağlı ekol olarak kabul edilmiştir. Özellikle cumhuriyetçiliğin Rousseau’nun antik dönem cumhuriyetçiliğine bağlı kaldığına olan inanç, hâlen genel bir kabuldür.

Bu savların bazılarına göre, Fransız cumhuriyetçiliğinin öznesi “özgürlük” ve “evrensellik” olarak kabul edilmiştir. Debray’a göre bu anlayışa bağlı olarak gelişen cumhuriyetçiliğin evrensel değerlere verdiği önem anlamında Avrupa’da paralel bir anlayış, dün de, bugün de üretilebilmiş değildir (1997: 17-18). Bu evrensel olabilme düşüncesi, bazı cumhuriyetçilere göre insanın her türlü zorunluluğunun merkezi olmasını sağlamak ve Tanrı’nın insanın kalbinde olduğunu söyleyerek, özellikle bilimsel gelişim ile akıllı ön plana çıkar-

tabilmek için Tanrı'yı siyasetten ve bilimsel alandan çıkartmak olarak belirtilmiştir (Nicolét, 1994: 485). Bu anlayışa göre cumhuriyetçilik, tüm ideolojik aygıtlarıyla birlikte, gerçekten modern döneme ait ilk siyasal ve sosyal bir "inşa" projesidir.

Özellikle Jakobenlerin hâkimiyetinde süren ilk cumhuriyet rejimi ve onun ideallerini ifade eden cumhuriyetçilik, yukarıda da belirtildiği şekilde, birçok yazar tarafından çok şiddetli ve doktriner bir dönem olarak ifade edilmiştir.

Devrimden önce var olan tüm geleneksel ve pratik siyasal ve sosyal yapıyı "yok edici" bir şekilde inşa edilen yeni rejim, Fransız Devrimi'ne karşı yapılan birçok eleştirinin temel argümanı olarak kullanılabilmiştir. Bu anlamda Fransız Meclisi'nde bu dönemde tartışılan ve belli sonuçlar için, belli olayların yapılmasını meşrulaştıran görüşlerin bir proje olarak geliştirildiği bugün genel bir kabuldür. Hatta devrim sonrasında ilk halk meclisindeki belli gruplar (Jakobenler başta olmak üzere), Fransa'nın, devrimi ve cumhuriyeti ihraç etme adına komşu ülkelere savaş açarak ve bu ülkeleri işgal etmesi gerektiğini belirten görüşler öne sürebilmişlerdir. Bazı grupların da Krala olan bağlılığın yok edilebilmesi adına ülkeyi bir iç savaşa götürebilecek halk savaşının gerekliliği üzerine görüşler ifade etmekten de geri durmamışlardır (Lee, 2004: 22-23).

Bu durum, yeni rejimin ideallerinin ihracı için başka ülkelere savaş açmayı öngörebilmesi yönüyle emperyalist, toplumun geleneksel değerlerinin yok edilebilmesi için bir iç savaşı dile getirebilecek kadar otoriter ve yıkıcı faaliyetleri meşru görebilmesi/gösterebilmesi adına da liberal değerlerle ciddi bir karşıtlık içerdiğini gözler önüne sermektedir. Yeni rejim topluma bir türlü istediği özgürlüğü sağlayamayınca, birçok modern siyasal, sosyal ve hukuki kurumsal yapının temellerinin atıldığı bir dönem olmasına rağmen, bir istikrarsızlıklar yumağı şeklinde gücü eskiye nazaran zayıflayan Jakobenler ile bazı gruplar arasında geçen mücadelelerle 1799'a kadar ancak sürdürebilmiştir.

1799'da halk meclisi, Birinci Cumhuriyet'i ortadan kaldırmadan, fakat yeni yapının devamı için halkın meclisinin yetkilerini Fransız ordularının komutanı Napoléon Bonaparte'a kayıtsız-şartsız devrederek, halk devrimini gerçekleştiren bir ülkeyi kendi eliyle bir diktatörlük rejimine çevirmiştir. Gerçekten de Napoléon, cumhuriyetten diktatörlüğe geçişi temsil etmesine rağmen, tekrar Papalıkla yaptığı "concordata" hariç, cumhuriyet dönemindeki yapısal düzenlemeleri sağlamlaştırmaya çalışarak, cumhuriyet rejime sadık kalmıştır. Ancak devrimi Avrupa'ya yayma adına verdiği savaşta yenilmesine ve ülkesine mağlup bir komutan olarak dönmesine rağmen, Fransız halkının

ve meclisinin büyük desteğini alan Napoléon, istikrarsız olarak nitelendirilen cumhuriyet'in devamı adına diktatör yetkileriyle bir ümit olarak "tek adam" olarak iktidara getirilmiştir. Bu durum, tek adam hâkimiyetine olan hoşnutsuzluktan kaynaklı bir şekilde monarşi karşıtlığından beslenen bir düşünce olan cumhuriyetçiliğin paradoksal bir durumu olarak tarihe kaydedilmiştir. Ancak bu gelişmenin daha vahim olan sonucuysa, Fransa'da tarihi anlamda 19. yüzyılın büyük bir bölümünün Napoléon asrı³ olarak ifade edilmesinin yolunu açan emperyalist imparatorluk deneyiminin temellerinin atılması olmuştur. Napoléon ailesi, Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet'in kurulduğu 1875 yılına kadar etkili olmuş bir otoriter rejimler silsilesinin ana aktörü olmuştur (Lentz, 2005: 15, 42, 110-111). Bu ailenin iktidarda olduğu dönemler Fransa adına halk egemenliği ve özgürlük ideallerinin işletildiği dönemler olarak zikredilebilir bir yana, devlet yönetiminde kuvvetler birliğini besleyen ve her şeyin tek elden, tek kişi tarafından idare edildiği dönemler olarak bilinmektedir.

Bu anlamda Nicolét, yukarıdaki gelişmelerin ve Birinci Cumhuriyet dönemi uygulamalarının bazı yönlerinin cumhuriyetçi ideallerle tezatlığına dikkat çekmiştir. Ona göre bu gibi durumlarla birlikte cumhuriyetçi devlet anlayışının en az merkezi ve güçlü devlet geleneğinin modern dönem devlet yapısının istikrarlı bir birlik oluşturmasına katkısı kadar, eşit vatandaş ile kamu hizmetinin yurttaşın özgürlük bilincinin oluşması yönündeki gelişmeleri beslemek yönündeki başarısızlığı eleştirilmesi gereken bir durumdur. İnsan ve onu içeren bir yapı olarak topluma büyük önem veren bir ideolojik alt yapıya sahip olan devrimci ideallerin sonucu olduğu ifade edilen yeni cumhuriyetçilik, Birinci cumhuriyet döneminde Fransa'daki yeni siyasal yapıya içselleştirilememiştir. Nicolét'e göre bu durum, sonraki cumhuriyetçiler

3 Birinci Cumhuriyet dönemi toplam on yıl sürdürülebilmiştir. Bu dönemden sonra, İkinci Cumhuriyet olarak adlandırabildiğimiz döneme kadar geçen elli yıla yakın bir zaman diliminde, ömrü on beş-yirmi yıl arasında süren bir dizi rejim Fransa'da hüküm sürmüştür. Bu dönemler; yukarıda biraz açıklanılmaya çalışılan Napoléon'un konsüllük ve imparatorluk dönemleri (1799-1814), bundan sonra bir yıl süren bir kaos süreci, Restorasyon dönemi (1815-1830) ile Temmuz Monarşisi olarak adlandırılan rejim (1830-1848) olarak üçe ayrılmaktadır. Bu dönemlerden sadece Napoléon dönemi devlet ve toplumsal gelişmeler adına ciddi olarak görülmektedir. Bu dönemde Napoléon, dini tamamen devletin ve toplumsal alanın dışına çıkarmaya girişen Devrim'in aksine, din kurumları devletle belli bir anlamda barıştıran Concordata (1801) ile Krallığa benzeyen, ancak birçok yeni yönetsel yapılanmalara neden olan imparatorluğun ilanını (1804) gerçekleştirmiştir. Ancak Napoléon Cumhuriyet dönemine paralel olarak devletin merkezileşmesine verilen önemin aynen sürmesine ve devletin bürokratik yapısının güçlendirilmesine çalışmıştır. Napoléon, Cumhuriyet döneminin aksine sadece sosyal düzeni tekrar sağlamak amacıyla yeni bir aristokrat sınıfı oluşturulması girişimine imza atmıştır. Bu dönem ülkenin bir ulus-devlet olma sürecine katkısı sebebiyle ciddi bir bölünme yaşamadan Birinci Cumhuriyet döneminde oluşturulmaya çalışılan yapının korunması süreci olarak da nitelendirilmiştir (Tilly, 1995: 249-250).konuların tartışılmasında önemli yere sahip olan Rousseau, Condorcet ve Condillac'tır. Ansiklopedistlerin Fransız Aydınlanması'nın siyasal, sosyal ve felsefi gelişmeleri üzerindeki etkilerine ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız; Çelik, Fikret vd. (2011), "Aydınlanma'nın Fransız Düşüncesi İçinde 'Katı Liberal Değerler' Bağlamında Ele Alınmasında Ansiklopedi ve Ansiklopedistlerin Yeri", *Akademik Bakış Uluslararası Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı: 23, s. 1-19, <http://www.akademikbakis.org/23/02.pdf>.

tarafından, rejimin devamı ve cumhuriyetçiliğin liberal değerlerle ters düşmeyen bir gelenek haline getirilmesi çabalarında etkili olmuştur (1994: 461).

Sonuç

Bu çalışmada görüldüğü üzere cumhuriyet ve cumhuriyetçilik, antik bir yönetim anlayışı ve felsefi bir gelenek olarak, Aydınlanma'ya kadar geçen süreçte Batı medeniyeti içindeki feodal sistem, din bürokrasisi ile mutlak monarşi ve imparatorluk yapılanmalarını olumsuzlamıştır. Ancak cumhuriyetçilik, önce İngiltere düzleminde, daha sonra Aydınlanma Çağı'nda üretilen yeni düşüncelerin etkisiyle monarşi ve geleneksel güçleri yadsıyarak "halk egemenliği" nosyonu çerçevesinde etkin bir yönetim tasavvuru, hatta ideolojik bir tasarı olarak tekrar Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransız Devrimi'nden sonraki süreçte ilk kez toplumun iktidar ortağı olabilmesi gibi bir durumun yaşanması, cumhuriyet rejiminin yeni modern devlet teorileri içerisinde tartışılmasını sağlamıştır. Ancak topluma ve dolayısıyla bireye eşitlik, özgürlük ve kardeşlik vaat eden devrimin bir sonucu olarak addedilen antik çağların popüler düşüncesi olan cumhuriyetçiliğin yeni bir siyasal model olarak, otoriter, merkezizetçi ve hatta özgürlükleri yok edebilecek şekilde dizayn edilmiş rejimlere zemin hazırlayabildiği modern dönemde yaşanan bazı deneyimlerle bizzat gözlemlenmiştir.

Bu durum antik bir düşünce geleneğinin devamı niteliğindeki cumhuriyetçilik ideali, demokrasiye yönelik anlamlandırmalardaki yanlışlıklar (cumhuriyet zaman zaman gibi demokrasiyle bir elmanın iki yarısı gibi olduğuna yönelik çeşitli değerlendirmelere konu edilebilmiştir) veya iktidarların "kötü" yönetimlerinin cumhuriyet rejimlerine dayandırılmasının bir sonucu olarak, yine tek adam idaresine dönüşünü kaçınılmaz kılmıştır. Buna göre, silsile şu şekilde gelişir: isyan, demokrasi, anarşi, despotizm ve restorasyon. Bu durumda, Fransa'da devrim ve her konuda eşitlik vaat eden cumhuriyet dönemi bir süre sonra anarşiye dönüşmüş, bir despot da bu düzene bir şekilde son vermiştir. Zaten buna uygun olarak da süreç devam etmiş, 1820'lerden itibaren Fransa'da Napoléon da devrilmiş ve başka bir otoriter rejim iktidarı ele geçirmiştir. Ancak bu gelişmelerin tamamı bilinmektedir ki cumhuriyet Fransa'sında gerçekleşmemiştir. Ancak olaylar bir sebep-sonuç ilişkisi içinde değerlendirildiğinde cumhuriyet rejimine ilişkin tartışmalar kaçınılmazdır. Bu bağlamda rejim ne olursa olsun yöneticilerin görevinin liberal değerler bağlamında ülkeyi huzur ve güven içinde tutmak olduğunu iddia eden Fransız tarih yazarı Tombs'a göre, yöneticilerin görevi toplumu değiştirmek değildir. Yöneticiler toplumun önünü açacak girişimleri sağladıktan sonra sade-

ce mülkiyet hakkını içeren, bireysel özgürlük ile yeterli olabilecek toplumsal bir ortamı oluşturmaldırlar. Tombs'a göre devrimi yapan ve cumhuriyeti kuranların (özellikle Jakoben iktidar dönemi) en büyük hatası, çok hızlı bir şekilde "toplum inşa sürecine" girmiş olmaları ve bunu yapamayınca da "terör"e yönelmeleridir (1996:68).

Sonuç olarak, modern dönem adına her yönden özgürlük sağlanması beklenen erken dönem Fransız cumhuriyetçiliği, yıkıcı ve otoriter yeni modern yönetimlere zemin hazırlamasına neden olan gelişmeler adına tartışılmasını gerekli kılan gelişmelerle birlikte eleştirel değerlendirmelere muhtaç bir anlayıştır.

Referanslar

- Aulard, Alphonse (1987), *Fransa İnkılabının Siyasi Tarihi I*, Çev. Nazım Poroy, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Badinter, Elisabeth ve Robert Badinter (2000), *Politikada Bir Entelektüel: Condorcet*, Çev. Hüseyin Köse, Öteki Yayınları, Ankara.
- Bell, David A. (2001), "The Unbearable Lightness of Being French: Law, Republicanism and National Identity at the End of the old Regime", *The American Historical Review*, Vol. 106, No. 4, October, pp. 1215-1235.
- Cassirer, Ernst (1984), *Devlet Efsanesi*, Çev. Necla Arat, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Copleston, Frederick (2004), *Aydınlanma 'Fransız Aydınlanmasından Kant'a/Cilt: 6, Bölüm: 1'*, Çev. Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul.
- Debray, Régis (1997), "Cumhuriyetçimisiniz, Demokrat mı?", Çev. Ahmet Arslan, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Sayı: 47, Eylül Ekim, s. 16-22.
- Dreyfus, Françoise (2007), *Bürokrasinin İcadı*, Çev. Işık Ergüden, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Goyard-Fabre, Simone (2003), "Cumhuriyet", Çev. İsmail Yerguz, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Editörler: RAYNAUD, Philippe ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 172-178.
- Kingsly, Charles (2004), *Antik Rejim 'Fransız Devrimi Öncesinde Avrupa'*, Çev. Seyfi Say, Ataç Yayınları, İstanbul.
- Lee, Stephen J. (2004), *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, Çev. Savaş Aktur, Dost Kitabevi, Ankara.
- Lentz, Thierry (2005), *Napoléon*, Çev. İdil Engindeniz, Dost Kültür Kitaplığı, Ankara.
- Mooers, Colin (2000), *Burjuva Avrupa'nın Kuruluşu*, Çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara.
- Nicolét, Claude (1994), *L'idée Républicaine en France 'Essai d'Histoire Critique' (1789-1924)*, Éditions Gallimard, Paris.

- Raynaud, Philippe (2003), "Fransız Devrimi", ev. Necmettin Kâmil Sevil, *Siyaset Felsefesi Sözlüğü*, (Edtörler: RAYNAUD, Philippe ve Stéphane Rials), İletişim Yayınları, İstanbul, s. 338-348.
- Sabine, George (1969), *Siyasal Düşünceler Tarihi II 'Yeniçağ'*, ev. Alp Öktem, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Seyés, Emmanuel-Joseph (2005), "Üçüncü Sınıf" Nedir?, ev. İsmet Birkan, İmge Kitabevi, Ankara.
- Skocpol, Theda (2004), *Devletler ve Toplumsal Devrimler*, ev. S. Erdem Türközü, İmge Kitabevi, Ankara.
- Solé, Jacques (1988), *La Révolution En Questions*, Éditions Seuil, Paris.
- Taylor, Charles (2006), *Modern Toplumsal Tahayüller*, ev. Hamide Koyukan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Tilly, Charles (1995), *Avrupa'da Devrimler 1492-1992*, ev. Özden Arıkan, Afa Yayıncılık, İstanbul.
- Tombs, Robert (1996), *France '1814-1914'*, Longman Limited, London and New York.
- Touraine, Alain (2004), *Demokrasi Nedir?*, ev. Olcay Kunal, YKY, İstanbul.
- Von Aster, Ernest (2004), *Fransız İhtilali'nin Siyasi ve Sosyal Fikirleri*, Haz. Şennur Şenel, Phoenix Yayınevi, Ankara.